

The Danish Girl och 'goda' representationer av trans

Filmen *The Danish Girl* (2015) har fått kritik för att inte innehålla goda representationer av trans. Men vad betyder det att titta på film genom att ställa upp "goda representationer" som ett krav, frågar sig **Kessie Holmlund** i en personligt hållen text.

De senaste åren har varit turbulenta ur LGBTQI-politisk synvinkel. Regnbågspolitik är inte längre något marginellt fenomen utan något som alla på något sätt måste förhålla sej till. För några år sedan talade man om "trans tipping-point", det var år 2014 när **La-verne Cox** stod på omslaget till *Time Magazine*. Nu har vår civilisation nått den punkten när en transkvinna kan finnas på omslaget av en av världens största tidningar och det, märk väl, utan sällskap av en rubrik som gör henne till ett cirkusnummer. Det var transornas motsvarighet till månlandningen och vi tittade storögt. Vad betyder det här, egentligen? tänkte många av oss.

För mej var det här en underlig tid. Det var 2014 som jag accepterade mej själv som trans och började komma ut för vänner. Jag försökte förstå mitt förhållande till min samtid när medierna och min egen berättelse flöt ihop. Egentligen är det väl bra att jag lever nu, tänkte jag, men kunde inte undgå att tänka att det också var något störande i hur medierna plötsligt behandlade detta – det sätt att se på transpersoner som förmedlades var välvilligt men enkelspårigt, och det kändes ibland som att det dikterade hur jag skulle förstå mej själv. Förenklade versioner av vad det innebär att vara trans spikades upp för allmänheten i form av förklarande dogmer: berättelsen om att vi "alltid vetat", påståendet att transkönsadhet inte har någon koppling till en persons sexualitet (därför anses också ordet "transsexuell" vara missvisande) och den ofta förekommande beskrivningen av transpersoner som personer med en väldigt klar och tydlig idé om att de är kvinnor eller män. Dessa poänger är inte oviktiga! Men de har mera som syfte att beskriva fenomenet för cispersoner (= personer som inte är trans) och dessa påstående kändes som något jag var tvungen att identifiera mej med samtidigt som mina erfarenheter var betydligt mer komplicerade än så. Jag gjorde verkligen ett stort jobb med att undersöka huruvida jag "alltid vetat" och vad det i så fall innebär att veta att man är trans som barn. Vad var det jag borde

vetat då och vad är det för minnen eller känslor jag söker efter? Någon tydlig bild av att *Ja! Jag är kvinna!* fanns inte i detta skede av mitt liv. Min sexualitet vågade jag knappt börja tänka på i skuggan av förvirringen som de tidigare frågorna skapade. I kontrast till beskrivningarna där könsidentitet och sexualitet hålls isär (vilket är nödvändigt vid diagnostiseringen och förstås viktigt att komma ihåg när vi bemöter människor i vardagen) berördes de områdena av mitt liv tydligt av hur min könsidentitet utvecklades. Allt var minst sagt flytande och så

I mångfalden av röster och uttrycksformer hade jag möjlighet att skapa en uppfattning om vem jag är.

lades. Allt var minst sagt flytande och så många beskrivningar av transpersoner kändes som krav jag inte kunde leva upp till. Ofta fick man det att låta så enkelt, och mitt liv var inte alls enkelt.

Det är nog ingen tillfällighet att filmatiseringen av **David Ebershoffs** roman *The Danish Girl*, en fiktiv berättelse om en av de första personer att genomgå könskorrigering, konstnären **Lili Elbe**, släpptes just då. Trans var på tapeten. Det var med rätt låga förväntningar jag valde att se filmen. Det är en speciell besvikelse som uppstår när något som skildras på film känns så nära, men samtidigt för avlägset att känna igen sej i, vilket ofta kan vara fallet när jag ser på filmer om transpersoner.

Det bör sägas att *The Danish Girl*

har fått mycket kritik. En del har upplevt att det estetiska tycks ha getts mer uppmärksamhet än manuset. Men speciellt het har debatten varit kring representationspolitiska frågor. "Är filmen en god representation av transkvinnor?" var ofta den underliggande frågan som delade den regnbågspolitiskt pålästa publiken. *The Danish Girl* blev en film som man måste ha en åsikt om. Transpersoner i media fick agera experter och uttala sej. Många tyckte huvudpersonen saknade djup och visade upp drag som självupptagenhet och fåfänga, negativa egenskaper som tenderar förknippas med transkvinnor och därför var upprörande att se återgivna i filmmanuskriptet. I min närkrets talades det om bojkott av filmen eftersom den uppfattades som transfobisk.

Filmerna var för mej svår att bilda mej en åsikt om eftersom det där förskönandet och den romantiska insvepningen av berättelsen skapade ett

avstånd samtidigt som jag ändå kunde identifiera mej med en del aspekter hos huvudkaraktären. Vad som intresserade mej i egenskap av transkvinna och konstnär var mest hur konsten blir ett medel för Elbe att hitta sej själv. Här kan också dras paralleller mellan hur Elbe sitter modell för sin partner och hur selfien idag är ett viktigt medel i identitetssökandet och skapandet. (Och det inte bara för transpersoner.) Det finns nyanser i transtillblivelsen som glimtar till i just konstnärskapet som jag sällan ser i de större mediaströmmarna. Filmerna kan, vill jag hävda, öppna för tankar kring identitet som avviker från det rätt enkelspåriga, patologiserande född-i-fel-kropp-perspektivet. Detta diagnosperspektiv fyller en funktion

för sjukvården och kan användas när man försöker förklara sin situation för någon som inte alls kan relatera till ens erfarenheter, men det är ett fattigt redskap i försöket att förstå sej själv. Den här filmen fungerade som resonansbotten för mina erfarenheter av att trevande pröva kvinnorollen på olika sätt. Till exempel att göra självporträtt av mej själv där jag lät olika kvinnliga aspekter komma fram, eller att skriva med kvinnoröster i chattforum, i dagboks- eller bloggform eller att röra mej offentligt i olika kvinnoroller. I mångfalden av röster och uttrycksformer hade jag möjlighet att skapa en uppfattning om vem jag är. Och visst, det handlar om en del scener och sätt att skildra Lili Elbes transerfarenheter som för mej personligen känns så träffande att jag inte kan annat än stirra storögt, eventuellt gråta, när jag ser den filmen. Det är en personlig sak, jag medger det.

Jag är också fullt medveten om att vi kan vara ganska få som ser den aspekten och att den breda skaran, möjligen, endast ser det invanda narrativet spelas upp på duken. Många har funnit filmen pinsam för sin stereotypa skildring av transfemininitet – en karikatyr av transkvinnan, tycker en del.

Är *The Danish Girl* en schablon producerad för att behaga en cisnormativ publik? Är den alltså gjord för människor som har svårt att förstå att vissa tillhör ett annat kön än de tilldelats vid födseln? Bekräftar filmen den falska stereotypen att en transkvinna är en man som *försöker vara en kvinna*? Lili poserar framför spegeln och försvinner in i sej själv, hon för händerna över sin kropp och viker in sitt kön mellan benen. Hon går till en peepshow och härmar de sensuella rörelser som strippan gör på andra sidan glasrutan. Hon kopierar en kvinnlighet som är till för att behaga den manliga blicken, påstår en del, och diskvalificerar därmed den "representation" som filmen åstadkommer. Men det är här jag tycker man har lite för bråttom.

När man analyserar film förväntas man visa på saker som ligger där oberoende av betraktaren. Då faller det sej naturligt att betrakta verket genom invanda mönster, ett teoretiskt kanon och strukturer. Men när vi tittar på film handlar det också om att beröras eller inte beröras. När vi tar till oss berättelser så ligger ju värdet sist och slutligen i huruvida de förser oss med något som hjälper oss att nysta i våra egna livsberättelser. Vissa berättelser kan behöva berättas trots att dunkla saker kan dyka upp i analyskedet. Man kan

förstå en film genom att kontextualisera den genom samhällliga och politiska förhållanden, men detta skiljer sej nog från det vi normalt menar med att "titta på film".

Det är väl ändå givet att ett testande av roller och ett sökande efter sej själv i spegelbilden hör livet till. Och hur många av oss skulle säga emot att det vi gör framför spegeln, trans som cis, känns lite löjligt. Likväl är det en del av livet. *The Danish Girl* är på många sätt en kliché, men den är viktig för dem av oss som helt enkelt är lite klyschiga. Det är pekoralt och teatraliskt övertydligt. Men för den som känner igen sej så spelar det ingen roll, för den personen blir berättelsen ovärderlig.

(SPOILER ALERT) Att filmen slutar med att Lili avlider i sviterna av sin könskorrigering känns dock som en manusoperation gjord för att skapa ett sentimentaliserat martyrskap. Lili Elbe ska i verkligheten ha levt som kvinna i flera år och det är trist att man har valt att fokusera på den alltför tidiga bortgången istället. Här kan skönjas ett narrativ där hon blir en hjälte bara i den mån hon också är ett offer. Filmvärlden har ett osmakligt stort intresse för det vackra kvinnoliket och ett förkastligt litet intresse för kvinnor som lever och gör saker.

Men för att återgå till frågan om representation: Frågan är om vi alls kan göra filmer om transpersoner om våra krav på god representation blir alltför snäva. Visst är det roligt att se filmer regisserade av någon som är trans, och visst är det önskvärt att fler transpersoner skulle synas i rollcasting överlag. Men transpersoner är sist och slutligen mycket olika, så egentligen finns det inget oproblematiskt sätt att representera "dem". Debatterna biter sej också ofta fast i hur regissören eller huvudrollsinnehavaren kan kategoriseras. Om en "vanlig karl" gör en film om en transkvinna blir vi lätt misstänk samma, och kanske med rätta. Men vi borde inte låta det styra hur vi ser på en film. Och varför skulle det *per se* vara något problem med att exempelvis en cisman vill göra en film om en histo-

risk transperson? Varför skulle det vara ett problem i sej att en cisman spelar en rollkaraktär som är en transkvinna som fallet är i *The Danish Girl*? Det vore behövligt med mera mångfald i filmvärlden och visst är det ett problem att män ofta ganska lättvindigt tilldelas genistämpel. Regissören och Skådespelaren blir lätt liksom vår myt om Konstnären ett upphöjt, neutralt (läs *manligt*) subjekt.

Det problem jag skulle vilja peka ut i filmvärlden är det att heterosexuella män, helst vita, uppfattas vara så viktiga för att publiken ska kunna bjudas in i berättelsen. Det tycks råda en tyst konsensus om att huvudkaraktären helst ska fylla dessa kriterier för att åskådaren alls ska kunna identifiera sej med karaktären. Detta mönster syns tydligt i rollbesättningen och tyder på att man har rätt låga förväntningar på publiken. Varför kan vi inte få karaktärsskildringar som går utanför de invanda mönstren? En man ska inte behöva spelas av en man och en transperson ska inte behöva spelas av en transperson. En kvinna kan göra en manlig roll, vilket inte syns särskilt ofta i storbolagens produktioner, med det finns exempel på detta. I anslutning till detta skulle jag vilja se att man mer diskuterade nyanser i det konstnärliga hantverket istället för att ensidigt försöka bestämma om representationen är bra eller dålig. Det finns sist och slutligen inget som säger att alla konstnärliga representationer av transkvinnor som görs av transkvinnor per automatik också är bra. Allt handlar ju om vem man frågar. Jag önskar vi kunde titta med en bredare uppmärksamhet där frågan inte är om filmen, konstverket, *representationen*, duger åt mej i egenskap av feminist eller transpolitiskt allierad. Om vi öppnar oss för ett konstverk som de individer vi är, med de erfarenheter vi bär på, så kan upplevelsen bli alltifrån härresande till tårdrypande – och det är det som är själva äventyret! Det finns filmer med transteman som får det att vända sej i min mage, men *The Danish Girl* kommer nog tills vidare att förbli, om än eftersom jag inte borde tycka om den och än mindre identifiera mej med den, en så kallad *guilty pleasure*.

Kessie Holmlund
är studerande i filosofi
vid Åbo Akademi